

bolest je razlita nad njimi. — Večkrat se sliši, da Meškove povesti pusté človeka otožnega in pobitega. Vzrok temu je morda včasih res neki nedostatek pri Mešku. Meško ubere strune, jih pusti, da zvené v mehkih božajočih akordih — toda ne čaka, da bi izzveneli akordi polagoma in naravno, ampak kar nekje na sredi udari s plosko roko po strunah, in namesto mehkega odmeva — rezka tihota ... To opazaš pri „Besedah otožnosti“, pri „Sliki“ in v „Raznih potih“. Res da govori Salomon „Vanitas vanitatum“ — in našteva na dolgo in široko, kaj in zakaj „vanitas“, a na koncu vendar pove, da nekaj ni vanitas. In tisto zasije pred nami lepo in ožarjeno ter blaži vtiske, ki smo jih dobili od poprej. V tem tiči razloček! In v „Sliki“! Umetnik res da vidi disharmonijo v življenju; on bridko občuti, da življenje, ki je ubežalo, se ne vrne. Toda ali ni vsaj kapljice tolažbe za trpina, sedečega na klopi v aleji? Morebiti bi se mu pokazal cilj preko mej življenja ... Ali bi „Slika“ ne pridobila s tem? V „Raznih potih“ je težka ločitev, težka zmaga nad samim seboj, toda ali se ne pomeša v to grenkost vsaj kapljica medu — veselje zmage nad samim seboj? Zakaj sama „skeleča trpkost in mračna otožnost“? Menimo, da bi bile Meškove črtice tako še bolj dovršene. „Sen poletne noči“ pa je lep. Pozitivna ideja, ki jo izraža konec, dobrodejno čitatelja dvigne iz splošnega dvoma, dasi mu ne more izbrisati iz srca nezadovoljne otožnosti.

F. J. Doljan: Lajnar je pač slika iz življenja, a kot umetniška slika brez vrednosti in ne zasluži mesta v družbi Meška in Cankarja. Nekaj čuvstva — in še to opisano gostobesedno in razblinjeno —, nekaj gladkega sloga in par srednjedobrih opisov narave: — to bo zelo vse, kar bi se moglo reči sliki v prilog. Izvirne ideje, zanimivega zasnutka — sploh kaj čvrstega, „originalnega“ v sliki ni. Doljan je menda še začetnik. In če to ne —: kaj samoraslega kot umetnik še nima. Morda si sčasoma pridobi ... In potem (kakor se morebiti prozaično glasi, a res je le) — treba je študirati tudi pravila estetike! Omenjam le prizor na str. 181. Kako lahko miselno se opisujejo pri nas prizori, kakršni je tá! Mi smo se nekako navadili, da gremo pri čitanju kar brez premisleka mimo njih. A tako ne sme biti! Resna kritika naj bi poudarjala vedno iznova, da kar je greh v življenju, je greh tudi v umetnosti. In če se opisuje greh, naj se opisuje kot greh. In če se opisujejo prizori, ki so po svoji naravi delikatni, naj se opisujejo oprezno, resnobno, kratko ... Ali pa je g. Doljan opisal iz razmerja med Metko in Pavletom res samo to in „le toliko, kolikor

je dopustno in kolikor ni v protislovju z dolžnostmi, ki jih ima do svojega prihodnjega moža ...“? Mislimo, da ne!

P. P.

Slovenske narodne pesmi. Šesti snopič. (II. zvezka pōla 20—37.) Uredil dr. Karol Štrekelj. Izdala in založila „Slov. Matica.“ V Ljubljani, 1901. Natisnila „Zadr. tiskarna.“ — Že zadnji zvezek se je gibal prav ob meji dopustne poezije, a gradivo, ki je zbrano v tem snopiču, je pod vsako kritiko. To niso več pesmi, ampak nekaj drugega. To tudi ni več narodno, ampak je nerodno in grdo. Z npravnega in estetičnega stališča moramo vsebino te knjige najodločneje grajati. Izgovarjati bi se dala edino le s folklorističnega stališča, češ: Vse narodno blago se mora zbirati. A tudi to načelo ima svoje meje. Ni vse pesem, kar je rimano; nekje je meja, ko tudi rima izgubi značaj poezije. Tudi ni vse narodno, kar narod govori, ker inace bi morali med narodno blago nabrati tudi vse kletvine in psovke. Meja se ne sme prekoračiti. Če opazujemo, kako drugi narodi zbirajo svoje narodno blago, vidimo, da se držé meje, katero jim kaže, če ne npravnost, pa vsaj dostojnost. Zakaj se je začelo nagibati pesništvo v romantični dōbi na narodno stran? Ker je videlo v narodni poeziji krepko pesniško silo. S takimi pesmami, kakor jih vidimo v tem zvezku, pa pač ne bomo osvežili niti umetnega pesništva niti izkazali znanosti kake usluge. Kateri omikani Slovenec bi se upal s tem zvezkom v roki stopiti pred Francoza ali Nemca ter reči: Moj narod prepeva take pesmi! Ne, to ne gre! Kjer se začenja podlost, tam preneha poezija. Zbirka narodnih „pesmi“ se mora ravnati po tem načelu.

Dr. E. L.

Poezije. Zložil Simon Gregorčič. III. — V Ljubljani. Založil Josip Gorup. Natisnila „Narodna tiskarna“. 1902. — S to novo zbirko pesmi našega „goriškega slavca“ se bomo v prih. številki obširneje bavili. Topot samo to-le kot nekaka splošna sodba: Ko smo prebirali ta zvezek, in se ob njem spominjali družega, a zlasti še prvega zvezka Gregorčičevih „Poezij“, obvladalo nas je vsekako čuvstvo, sorodno onemu, ki je pesniku samemu porodilo naslednje verze v tej novi knjigi:

Mladosti mi solnce bistrilo glavo,
srce mi čuteče je gredo,
mi vžigalo v duhu je žarke svetlé,
življenje je v srci kipeló.

Mnog cvet mi na polji duha in srca
o solnci se tem je porajal,
in včas rad potnik, tu mimo gredoč
o cvetkaj se teh je naslajal.

A staro mi teme zapada že sneg
ko sive planinske vrhove,
srce pa mi kmalu bo trd ledenik,
kdo v ledu iskal bo cvetove? ...

Pač res, razlika je med nekdaj — in sedaj! ...
Dasi ne mislimo, da ni cvetov tudi v tej zbirki!
Prihodnjič več!

Dr. M. O.

Vseučiliški Zbornik. Sestavila J a n k o P o l e c in B o g u m i l S e n e k o v i č. V Ljubljani 1902. Založil Lavoslav Schwentner, 80. Strani 436. — Kot sad vseučiliškega gibanja je nastala ta knjiga, v kateri je zbrano vse gradivo, kar sta ga mogla mlada, a pridna zbirateljca dobiti v kranjski zgodovini zadnjih 300 let. Našteti hočemo v naslednjih vrsticah glavna dejstva, ki se tičejo našega vseučiliškega vprašanja. Pisatelja pripovedujeta, da se je za višje šolstvo v naših pokrajinah trudil zlasti nemški viteški red, ki je najbrže tako šolo ustanovil že zgodaj. Pri cerkvi sv. Nikolaja je bila šola gotovo že v 14. stoletju. L. 1418. jo je zopet poživil vojvoda Ernest.

Kot rojstno leto visokih šol v Ljubljani imenujeta l. 1596., ko so jezuitje ustanovili tu svoj k o l e g i j. Knjiga dokazuje iz cerkvenopravnih virov, da je ta kolegij imel značaj univerze. V 17. in 18. stoletju sta bili v Ljubljani dve popolni fakulteti — bogo- in modroslovna — ki sta imeli vse akademične pravice. Pravoslovje je začel predavati Fr. Ks. Bogataj l. 1710. L. 1784. je cesar Jožef II. bogoslovno fakulteto prestavil v Inomost, modroslovno pa odpravil. Na prošnjo kranjskih deželnih stanov se je ta zopet otvorila l. 1788.

V f r a n c o s k i d ô b i je imela Ljubljana vseučilišče. Preosnova ilirskih šol se je izvršila na ukaz generalnega guvernerja Marmonta z dné 4. julija 1810. S tem sta se ustanovili v Ljubljani in v Zadru „écoles centrales“. Zaukazano je bilo predavati na tem vseučilišču poleg bogoslovja v naslednjih predmetih: v francoskem, italijanskem in latinskem govorništvu, metafiziki, narodnem pravu in moráli, občni zgodovini, civilnem in kazenskem pravu, risanju, arhitekturi, matematiki, mehaniki, hidravliki, eksperimentalni fiziki, občni in farmacevtski kemiji, naravoslovju in botaniki, anatomiji in fiziologiji, patologiji, kliniki, zdraviloslovstvu, higieni, kirurgiji in porodništvu. Slušatelji so se morali udeleževati tudi vojaškega pouka. Izprašani slušatelji naj bi imeli pravico izvrševati posle zdravnikov, kirurgov, lekarjev, inženirjev, profesorjev in pravnikov. Z naredbo z dné 6. dec. 1811. se je preosnovala ta „osrednja šola“ v akademijo, vseučilišče z bogo-, pravo-, modroslovno in medicinsko fakulteto. S francosko oblastjo je preminilo ljubljansko vseučilišče.

L. 1848. se je začelo živahno gibanje za slovensko vseučilišče. Licejski profesorji in slušatelji so prosili vseučilišča in oglašale so se občine. 5. oktobra 1848. je vlada dovolila za poizkušnjo dve brezplačni pravoslovni stolici. V državnem zboru se je največ trudil za to dr. Ulepič. 20. marca l. 1849. je začel predavati o pravu Ant. Mažgon, dr. Lehmann pa l. junija i. l. Dne 16. sept. prosi zopet ljubljanski občinski svet za ustanovitev vseučilišča in realke.

Vlada je pa preložila slovenska pravoslovna predavanja iz Ljubljane v G r a d e c. Tam so predavali slovensko dr. Jos. Krajnc, dr. Janez Kopač, dr. J. M. Skedl, Robič in Tosi. Nasprotniki so rovali proti predavanjem in dr. Krajnc je 25. januarija 1854 naznanil vladi, da jih mora ustaviti zaradi pomanjkanja poslušavcev. L. 1856. so popolnoma ponehala slovenska predavanja v Gradcu.

L. 1868. je prišla d ô b a slovenskih t a b o r o v. Takrat se je ob ogromnem številu ljudstva ponavljala zahteva slovenskega vseučilišča. Dne 13. junija 1871 je državna zbornica odbila dr. Costov predlog. Deželni zbor kranjski je sklenil dné 7. nov. 1890, da izroči vladi prošnjo, „naj nasvetuje državnemu zboru, da se napravi v Ljubljani pravna akademija, oziroma juridična fakulteta s slovenskim oziroma hrvaškim učnim jezikom“.

L. 1898. je postajalo to gibanje vedno živahnejše. Dne 4. febr. so vsi slovenski poslanci vložili nujen predlog za slov. vseučilišče v deželnem zboru kranjskem. V seji dné 28. febr. 1898 se je ves deželni zbor soglasno izjavil za vseučilišče. Isto je storil dné 18. avg. 1898. vseslovenski županski shod in naslednji dan dijaški shod. Društvi „Pravnik“ in „Slovenska Matica“ ter profesorji ljubljanskega bogoslovnega semenišča so sestavili spomenico, katero so dné 14. okt. 1898 poslanci izročili ministrskemu predsedniku in učnemu ministru. V državni proračun je prišla za slov. vseučilišče vsota 3000 gld. Dne 28. dec. 1898 je kranjski deželni zbor pozval vlado, da naj takoj začne pripravljati ustanovitev, ter izvolil odposlanstvo, ki naj gre k Nj. Veličanstvu, da mu osebno izroči prošnjo.

Drugi del knjige popisuje „Najnovejšo kroniko“. Vseučiliška mladež slovenska, izzvana po krivicah, ki so se ji godile na nemških univerzah, je začelo vneto agitacijo za slovensko vseučilišče. In res so na shodih in v izjavah demonstrativno manifestirali za vseučilišče. Najvažnejši shodi so bili: 7. nov. 1901 shod jugoslovanskih akademikov v Gradcu, 10. nov. i. l. seja občinskega sveta ljubljanskega, 11. nov. vsedijaški shod na češki tehniki, 13. nov. shod